

Володимир Мартиненко

(Суми, Україна)

ЕКОЛОГІЯ

(Промислова екологія і медицина праці)

ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТИХ ВИРОБНИЦТВ ЯК ШЛЯХ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

Життя сучасної людини потребує функціонування заводів і фабрик, що виробляють необхідну продукцію. Поряд з цим на сучасному етапі розвитку України постає проблема загрози екологічній безпеці. У першу чергу це пов'язано з байдужним відношенням до навколишнього середовища з боку працівників промислових підприємств, які мають за мету максимізацію прибутку навіть шляхом екологічного забруднення. Це зумовлює утворення на території України щорічно від 700 до 800 млн. тонн відходів. Для вирішення цих проблем та зниження негативних змін у навколишньому середовищі необхідно постійно застосовувати комплексні профілактичні заходи у виробництві продукції та послуг, що сприяє підвищенню економічної, соціальної, екологічної ефективності та зниженню ризиків негативних змін у навколишньому середовищі. Серед таких заходів слід виділити модель екологічно чистого виробництва (ЕЧВ) яка широко застосовується у західних країнах й більш відома як «стратегія чистого виробництва». Впровадження моделі екологічно чистого виробництва дозволить підвищити конкурентоспроможність підприємств шляхом отримання економічного та екологічного ефекту, підвищити їх прибутковість, сприятиме створенню передумов реалізації стратегії індустріального розвитку національної економіки на інноваційних принципах та її модернізації [2].

Концептуальні підходи до формування стратегії екологічно чистого виробництва висвітлено в наукових працях низки вітчизняних авторів, таких як Б.В. Буркинський, Л.Е. Купинец, Н.И. Хумарова та ін..[1, с. 12; 5, с. 155], а

дослідженню економічного механізму екологічного регулювання та природоохоронної діяльності - у працях О.О. Веклич, Б.В. Буркинського, О.І. Вишницької, С.І. Дорогунцова, Л.Г. Мельника, Є.В. Мішеніна, Я.Б. Олійника, І.М. Синякевича та інших учених. Проте, питання впровадження та механізми реалізації екологічно чистого виробництва в Україні є мало дослідженими та недостатньо висвітленими у вітчизняній науковій літературі. Отже, дослідження в цьому напрямку потребують подальшого більш глибокого вивчення, виходячи з необхідності вироблення принципово іншого, нового ставлення держави до питання охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки країни.

Серед множини заходів і механізмів забезпечення екологічної безпеки найбільш важливими є економічні – 31,5%. Це підтверджує той факт, що причиною кризового екологічного становища України є переважно економічні чинники, а саме: структурна деформація господарства з домінуванням сировинно-видобувного та ресурсоємного виробництва, технологічна відсталість, велика енергоємність і матеріалоємність національної економіки, низький рівень переробки сировини, а фізична зношеність виробничих потужностей на багатьох підприємствах України формують умови, коли відбувається надмірне забруднення навколишнього природного середовища, що негативно впливає на стан здоров'я людини, природно-ресурсний потенціал країни, а підприємства не можуть забезпечити конкурентний рівень продукції через її надмірно високу собівартість.

Реальним напрямком вирішення вище зазначених проблем є зміни техніко-технологічної основи виробництва на основі досягнень науково-технічного прогресу, шляхом переходу на маловідходні, ресурсо – та енергозберігаючі технології. Практично це означає перехід від політики орієнтованої на ліквідацію несприятливих наслідків, зумовлених зміною якості природного середовища, на політику боротьби із забрудненням та попередженням наслідків. Даний підхід у ситуації, що розглядається є не тільки найбільш логічним, але й економічно найбільш ефективним рішенням, тому що

витрати на усунення екологічних наслідків найчастіше значно перевищують превентивні заходи.

Усе вище наведене обумовлює надзвичайну важливість зміни регуляторної політики держави в сфері промислового виробництва з метою підвищення економічної, соціальної, екологічної ефективності та зниженню ризиків негативних змін у навколишньому середовищі.

Перед економікою держави стоїть завдання глибокої реструктуризації та оновлення промислового комплексу з метою формування екологічно безпечної економіки, яка вимагає вдосконалення промислового виробництва з метою перетворення на екологічно чисте, тобто, таке виробництво, яке у трактуванні, прийнятому на Європейській конференції міністрів з охорони довкілля (Софія, 1995), визначається як «безперервний додаток комплексної превентивної стратегії охорони довкілля до технологічних процесів і продукції з метою зниження ризику для здоров'я людей і довкілля» [3, с.25]. Мова йдеться про ступені екологічної чистоти технологій і продукції, що випускається, а не про абсолютну екологічну чистоту, досягнення якої певною мірою досить утопічне. Тому перетворення промислових виробництв у екологічно чисті мають бути націлені на те, щоб добитися роботи підприємств з мінімальною витратою ресурсів і мінімальною шкідливою дією на довкілля. Чим швидше цей принцип буде реалізований на підприємствах, тим успішніше будуть вирішуватися екологічні проблеми та забезпечуватися екологічна безпека країни та регіонів.

Проведені дослідження свідчать, що під впливом наслідків системної економіко-екологічної кризи в Україні процес впровадження екологічно чистих технологій на рівні вітчизняних суб'єктів господарювання поки ще гальмується, оскільки передбачає впровадження не лише технічних заходів, а й удосконалення адміністративних, організаційних, інформаційних та інституційних форм управління, зокрема, перегляд та удосконалення структурних рішень з питань організації управління, уточнення сфер відповідальності та посадових інструкцій. Усе це обумовлює надзвичайну важливість впровадження системи економічного стимулювання політики ЕЧВ

на вітчизняних підприємствах. Для цього необхідно створити такі економічні умови в яких створення екологічно чистих виробництв було привабливим, а запобігання забрудненню довкілля або скорочення забруднення вигіднішим, ніж витрачання коштів на очищення або виплату компенсацій. Вигоди, одержувані підприємствами від чистого виробництва, полягають у скороченні витрат на сировину, енергію, паливо, воду; очищенні стічних вод, пило-і газоподібних викидів, утилізації відходів; скороченні ресурсоємності виробництва; зменшенні екологічного податку і штрафів; підвищенні цін на продукцію у зв'язку з поліпшенням її якісних характеристик та зростанні прибутку; підвищенні рівня репутації підприємства та створенні сприятливої громадської думки та інші.

Таким чином, екологічно чисте виробництво втілює в себе програму запобігання забрудненню довкілля, виконання якої здійснюється за допомогою заходів, які не ведуть до погіршення стану довкілля і є економічно вигідними та доцільними.

Втілення концепції екологічно чистого виробництва потребує обов'язкового залучення до участі в ній адміністрації, створення комісії з вироблення регламенту, створення робочої групи для проведення аналізу, виявлення проблем, розробки та вирішення конкретних завдань з впровадження проектів з екологічно чистого виробництва на підприємстві. Тому, з метою інтеграції теоретичних положень екологічно чистого виробництва у плани дій уряду, у плани економічного та соціального розвитку, забезпечення економічного, пільгового та іншого стимулювання, враховуючи світовий досвід вкрай необхідним є створення на державному рівні Національної ради з питань впровадження та розвитку екологічно чистого виробництва в Україні, а на регіональному - мережу їх підрозділів на які було б покладено такі завдання: поширення інформації щодо методології та організаційних принципів впровадження ЕЧВ та природозахисних технологій; проведення екологічної експертизи та екологічного аудиту з метою формування планів заходів впровадження ЕЧВ на підприємствах; консультативна допомога в плануванні та

здійсненні програм ЕЧВ на підприємствах; сприяння залученню інвестицій в програми впровадження ЕЧВ; здійснення спільних міжнародних демонстративних та пілотних проектів з впровадження екологічно чистого виробництва; сприяння науковим дослідженням щодо подальшого розвитку та впровадженню механізмів активізації процесів екологізації виробництва на регіональному рівні; поширення інформації щодо передового досвіду впровадження ЕЧВ.

Для реалізації вищезазначених задач по втіленню концепції ЕЧВ необхідно сформувати організаційно-економічний механізм, який передбачає:

- державне регулювання процесу впровадження і розвитку екологічно чистого виробництва, раціональне використання можливостей економіки держави, особливо її фінансових ресурсів, виробничого та науково-технічного потенціалів;

- визначення суспільних пріоритетів з огляду на конкретну ситуацію, згідно з якою планується перехід до екологічно чистого виробництва, та включення їх до програм соціально-економічного розвитку;

- поєднання державного впливу з ринковими формами управління, стимулювання якісних змін шляхом пріоритетного фінансування, кредитування, матеріально-технічного, інформаційного забезпечення, впровадження і розвитку екологічно чистого виробництва;

- економіко-екологічний моніторинг процесу переходу до екологічно чистого виробництва, головними завданнями якого є збирання, вивчення і підготовка інформації для аналізу показників, що визначають рівень впровадження цього виробництва, його вплив на стан природних ресурсів, довкілля і загалом на економіку держави, її регіонів, індивідуальних суб'єктів господарювання і населення, прийняття обґрунтованих та об'єктивних управлінських рішень.

За оцінкою С. Харічкова та Н. Андреевої вже на початковому етапі впровадження Концепції ЕЧВ можна досягти економії до 20-30% природних ресурсів. Це в свою чергу має забезпечити зниження обсягів та відповідно еко-

номію використання сировини, матеріалів, паливно-енергетичних ресурсів за рахунок змін у технології виробництва, підвищення ККД, зменшення викидів забруднюючих речовин у навколишнє середовище, стримування обсягів накопичення та розміщення відходів виробництва і споживання. Очікуваний ефект можна прогнозувати за рахунок економії використання матеріальних та енергетичних ресурсів до 30%, зниження водокористування та водовідведення на 25%, зменшення утворення відходів на 20% [4, с. 29].

Усе це сприятиме створенню передумов реалізації стратегії індустріального розвитку національної економіки на інноваційних принципах, її модернізації та оновлення для зміцнення конкурентоспроможності та забезпечення сталого розвитку України.

Література:

1. Буркинський Б.В. Екологічно чисте виробництво. / Б.В.Буркинський // Вісник Національної академії наук України. – 2006. – Вип.5. – С.11-17.
2. Досвід ведення органічного виробництва в Європейському союзі: Моделі розвитку в Україні. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://www.msnagro.gov.ua/page/3004>.
3. Сорока М. П. Економічна стратегія екологічного розвитку підприємницьких структур. / М. П. Сорока. – Рівне, 2000. – 321 с.
4. Харічков С. Екологічно чисте виробництво: інституційні передумови, шляхи та механізми їх активізації в Україні / С.Харічков, Н. Андреева // Економіст. – 2010. - № 10. – С. 25-29.
5. Хумарова Н.И. Экологизация инновационных стратегий снижения отходов-кости производств. / Н.И.Хумарова // Вісник Національної академії наук України. - 2008. - Вип.2. - С. 155-160.

Мартиненко Володимир Олександрович
40000, м.Суми, вул.Рилєєва, буд.2, кв. 10
Тел.: 097 – 553-71-91

T-mail: mart.volodymyr@gmail.com

ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України»
доцент кафедри менеджменту, к.держ.упр., доцент